

*Радмила Босанац, спес. иш.,
виши савешник у Савезном
девизном инсйекторашу*

UDK 347.7:339.5
(прегледни чланак)

PRO и CONTRA најновијих законских решења о упису у регистар права за обављање послова спољнотрговинског промета

Резиме

Значај спољнотрговинског пословања за једну државу намеће и пошребу посебног регулисања услова које морају испуњавати привредни субјекти да би се могли бавити спољнотрговинским пословањем. У том смислу су и најновије измене Закона о спољнотрговинском пословању у којима је прописано поред уписа у судски регистар и обавезно уписивање у посебан регистар права за обављање послова спољнотрговинског промета код Савезног министарства за спољну трговину. Предузеће и друго правно лице може извршити упис у наведени регистар уколико испуни законом прописане услове: пословне проспорије одређене величине и са одређеном опремом, одређени број запослених радника, полагање одређеног девизног износа код овлашћене банке. Надлежно министарство на основу поднетог захтева и приложене прописане документације издаје решење о упису у регистар са роком важности годину дана од дана доношења. Оваква законска решења намећу ишпање њихове оправданости и пошребу њихове дораде и прецизирања.

Кључне речи: судски регистар, регистар права за обављање послова спољнотрговинског промета, услови за упис права у регистар надлежног министарства, захтев за упис, решење о упису, регулатива и дерегулатива, пријављивање спољнотрговинских послова

Уводна разматрања

У периоду од 4. децембра 1998. године, када је објављен Закон о изменама и допунама Закона о спољнотрговинском пословању, донето је више измена појединих одредби везаних за регистрацију спољнотрговинских предузећа, (као и за увођење режима квота уместо досадашњих контингента), са различитим роковима ступања на снагу истих. То све у пракси, приликом примене ових прописа може довести до тешкоћа у сналажењу привредних субјеката око тога шта од када важи. Такође се поставља питање оправданости појединих решења као и недоречености и непрецизности што је не мали проблем у нашем законодавству уопште. Предметне измене су изазвале доста полемике око тога да ли представљају ограничења привредних субјеката у обављању спољнотрговинског пословања, нарочито код заговорника дерегулације у овој области и препуштања законима слободног тржишта. Међутим, занемарујући неке непрецизности и недоречености најновијих измена и допуна Закона о спољнотрговинском пословању, регулативне мере у погледу услова потребних ради стицања права на обављање послова спољнотрговинског промета су, у глобалу и на садашњем нивоу развитка наше привреде уопште и посебно у домену обављања послова спољнотрговинског промета, потпуно оправдане и требало би да доведу до већег реда и веће законитости у спољнотрговинском пословању, где је до сада владала стихијност, непословност и недовољна стручност. У условима неповољног положаја наше земље на међународном плану, врло је битно који привредни субјекти ће се појавити на светском тржишту ради чувања угледа земље с једне стране, а с друге стране потребна је већа контрола пословања с обзиром на велики проценат кршења прописа и велике износе ненаплаћених потраживања из иностранства по основу извршеног извоза.

Регулатива или дерегулатива је дилема која је у домену спољнотрговинског пословања увек привлачила пажњу. Савремене тенденције у свету у погледу међународне сарадње и трговинске размене заснивају се на тржишној економији, слободном кретању људи, идеја, производа, робе, услуга и капитала. С друге стране, потреба заштите националних интереса и домаће привреде захтева одређену регулативу, која доводи до извесних ограничења слободне трговине са иностраним партнерима. Сигурно је да се домаћа регулатива мора прилагодити принципима слободног тржишта у међународним оквирима. У том контексту су наступиле измене регулативе у погледу режима извоза и увоза и прелазак са режима контингента на режим квота.¹⁾ Међутим, регулатива у области статусног права је такође веома значајна, пошавши од увођења форми привредних друштава аналогно светским решењима, преко реструктурирања облика својине, процеса акционарства и приватизације, па све до увођења посебних услова који су потребни за стицање

1. Ближе о позитивно-правним аспектима увођења режима квота види: Др. Александар Ђирић, Административна ограничења у спољнотрговинском промету и нове мере Југославије у овој области, Право и привреда 5-8/99, Збирка радова са VIII конгреса правника у привреди у Врњачкој Бањи

права за обављање послова спољнотрговинског промета, који за сада можда не представљају идеална решења али у сваком случају значајан помак ка сређивању ситуације у овој области.

Измене и допуне Закона о спољнотрговинском пословању

Изменама и допунама Закона од 4.децембра 1998.године("Службени лист СРЈ",бр.59/98), прописано је да предузеће и друго правно лице стиче право за обављање спољнотрговинског пословања даном уписа тог пословања у регистар код савезног органа надлежног за економске односе са иностранством и прописани су услови које предузеће и друго правно лице мора да испуњава да би стекло право на овај упис (измењен је члан 5 и додат члан 5а).Прво, прописана је обавеза достављања надлежном министарству решења о упису у судски регистар и решења о насталим променама у том регистру у року од 30 дана од њиховог уписа у судски регистар. Уз захтев за упис у регистар подноси се поред овереног примерка решења о извршеном упису у судски регистар, и доказ да су обезбеђене пословне просторије са одговарајућим уређајима и опремом и доказ да има најмање три запослена радника. Пословним просторијама у смислу овог закона не сматрају се просторије које истовремено служе и за становање.

О захтеву за упис у овај регистар одлучује надлежни орган решењем.Упис у регистар права за обављање спољнотрговинског пословања врши се решењем. Донето решење важи годину дана од дана доношења. Против овог решења не може се изјавити жалба али се може покренути управни спор.

Ове одредбе су требале да ступе на снагу 1.априла 1999., а предузећима и другим правним лицима остављен је рок до 30.јуна 1999.године за пререгистрацију, односно подношење захтева за упис и других прописаних доказа. Међутим, примена ових одредби није почела 1.априла, с обзиром да је Уредбом о примењивању Закона о спољнотрговинском пословању за време ратног стања прописано да се исте не примењују за време ратног стања. Ова Уредба је престала да важи ступањем на снагу Уредбе о престанку важења одређених аката за време ратног стања (25.јуна 1999.године, "Службени лист СРЈ" бр, 44/99). Законом о изменама и допунама (од 25.јуна 1999.године, "Службени лист СРЈ", бр.44/99), прописано је, да ове одредбе,чија је примена била обустављена за време ратног стања, ступају на снагу 1. Октобра 1999.године. Међутим, Законом о допунама Закона о спољнотрговинском пословању ("Службени лист СРЈ", бр. 53/99 од 17.августа 1999.) са исправком (55/99), извршена је измена дана ступања на снагу ових одредби из члана 5 и 5а, које не ступају више на снагу 1. октобра 1999.године, већ 18.08.1999.године. Међутим,одредбе које се односе на пријављивање спољнотрговинских послова и дампинг и антидампинг, ступају на снагу 1.октобра 1999.године (с обзиром да у наведеном Закону о допунама нису поменуте).

Рок за пререгистрацију, односно за упис у регистар права за обављање спољнотрговинских послова за предузећа и правна лица која су до дана ступања на сна-

гу ових измена (1.10.1999., односно 18.08.1999.) уписана у судски регистар за обављање послова спољнотрговинског промета, остављен је до 31.децембра 1999.године.Предузећа која се тек оснивају, дужна су да Савезном министарству за спољну трговину доставе решење о упису у судски регистар и решење о насталим променама у року од 30 дана од њиховог уписа у судски регистар.

Текст члана 5 је промењен, утолико што предузеће и правно лице стиче право да обавља спољнотрговинско пословање даном уписа тог пословања у одговарајући регистар, ако овим законом није друкчије прописано.

У најновијим допунама из августа, додат је још један услов који предузећа и друга правна лица треба да испуне ради уписа, а то је уплата на девизни рачун код овлашћене банке најмање 10.000 ДЕМ(тачка 1а у ставу 2 члан 5а), односно обавеза прилагања доказа о овој уплати.

Упис у регистар права за обављање спољнотрговинског пословања се врши на основу: 1.поднетог захтева предузећа, 2.овереног решења о извршеном упису у судски регистар и 3.прописане доказне документације о испуњености прописаних услова.

Захтев за упис у регистар права за обављање спољнотрговинског пословања подноси се на меморандуму предузећа, уз доказ о плаћеној такси за упис у износ од 22.010,00 динара.

Као доказ о испуњености прописаних услова, предузеће доставља следећа документа:²⁾

1. оверено решење о извршеном упису у судски регистар,
2. потврду овлашћене банке о уплати 10.000 Дем на свој девизни рачун,
3. власнички лист, односно уговор о закупу пословних просторија прописане величине, закључен са власником тих просторија,
4. одобрење за коришћење ПТТ услуга, односно рачун за ПТТ услуге за месец који предходи месецу у коме се подноси захтев за телефон и факс,
5. рачун о куповини или уговор, односно изјаву о поклону компјутера на име предузећа,
6. рачун о куповини, односно пописна листа за сто, столице и ормар за држање документације,
7. пријаву осигурања и пријаву о заснивању радног односа за три радника.

Када се све сумира и пречисте све наведене измене, долази се до суштине најновијих измена:

- уводи се уписивање у регистар код надлежног министарства;
- временско ограничење уписа у спољнотрговински регистар на годину дана
- прописивање посебних услова за упис.

2. Упутство о томе шта се сматра одговарајућим уређајима и опремом и доказима који се подносе за упис у регистар права за обављање спољнотрговинског пословања, "Службени лист СРЈ", бр.13/99, 53/99)

Наведена законска решења имају своје за и против што их оправдава или ставља под знак питања и захтева дораду ових одредби ради свеобухватних и целовитих решења која ће довести до правих ефеката не само за државу већ првенствено за привреднике (а преко њих опет посредно и за државу). У противном, ове одредбе ће представљати додатно оптерећење и намете за привреднике, који се и онако тешко сналазе у шуми недоречених, непрецизних и често контрадикторних прописа.

Упис у регистар као елемент правног субјективитета предузећа

Предузећа и друга правна лица стичу свој субјективитет и својство правног лица моментом уписа у судски регистар.³⁾ Судски регистар представља, у свим тржишним привредама, институт презентације свих битних обележја предузећа трећим лицима, која се из регистра као јавне књиге могу упознати са свим битним чињеницама значајним за правни промет. Предмет уписа у судски регистар су све релевантне чињенице као што су :оснивање, оргнизовање, статусне и друге промене субјекта уписа и његов престанак, фирма, делатност, седиште са адресом, овлашћења у правном промету са трћим лицима, основни капитал, врста и обим одговорности у правном промету са трећим лицима, имена лица овлашћених за заступање и границе њихових овлашћења, седиште оснивача. У судски регистраар уписују се и подаци о другим чињеницама одређеним законом као што су : фирма и седиште сложеног облика предузећа, отварање поступка стечаја и ликвидације а такође и право обављања послова спољнотрговинског промета, имена лица овлашћених за заступање у спољнотрговинском промету и границе њихових овлашћења.⁴⁾ Оно што је до сада недостајало, то је регулатива у погледу услова које морају испуњавати предузећа ради стицања права за упис у судски регистар, јер је до доношења најновијих одредби у Закону о спољнотрговинском пословању овим пословима могао да се бави било ко, што је довело до стихијности и негативних последица.⁵⁾

Међутим, поред услова, нове одредбе уводе и двоструки регистар за спољнотрговинска предузећа.

Према одредбама Закона о спољнотрговинском пословању (ЗСП), спољнотрговинско пословање, које обухвата спољнотерговински промет и обављање

3. Предузеће и правно лице уписује се у регистар код надлежног суда на начин и под условима који су прописани Законом о упису у судски регистар ("Службени лист СРЈ", бр.80 / 94) и Уредбом о упису у судски регистар која је донета ради извршавања овог Закона ("Службени лист СРЈ", бр.1/97), као и одребама члана 22, 95-99 Закона о предузећима ("Службени лист СРЈ", бр.29/96,33/96,29/97)
4. Др.Мирко Васиљевић, Пословно право, "Савремена администрација", Београд, стр.191-195
5. Види ближе: Р. Босанац, Истицање фирме и тачни подаци о седишту спољнотрговинских предузећа- један од битних елемената за успешно пословање, "Право и привреда", бр. 1-2/ 99, стр.78-89

привредних делатности у иностранству, могу обављати предузећа и друга правна лица која испуњавају услове прописане тим законом, Законом о предузећима, међународним уговорима и актима донетим ради њиховог извршења.

У регистар права за обављање спољнотрговинског пословања који води Савезно министарство за спољну трговину, могу се уписати сва предузећа и друга правна лица уписана у судски регистар, и то без обзира на облик својине и организовања, ако испуне прописане услове.

Да би могао да се изврши упис права на обављање спољнотрговинских послова у регистар код Савезног министарства за спољну трговину, потребно је прво извршити упис у судски регистар. Овде према важећим прописима постоје две ситуације: упис у случају нових предузећа, чији упис у судски регистар за послове спољне трговине је наступио после 18.августа 1999.године и упис у случају предузећа која су уписана у судски регистар пре 18.августа 1999.године. У првом случају, предузећа су дужна да надлежном министарству доставе решење о упису у судски регистар као и решење о свим насталим променама у том регистру, у року од 30 дана од дана уписа у судски регистар. У другом случају рок за упис у регистар код надлежног министарства је 31.децембар 1999.године.

Да ли је потребан двоструки регистар

Намеће се питање како ће се у пракси тумачити примена ових одредби у случају кад је предузеће уписано у судски регистар за обављање унутрашњег промета, или неке друге делатности а тек накнадно се одлучи да обавља и спољнотрговинско пословање. Ако се предузеће већ уписује у судски регистар за обављање спољнотрговинског пословања, онда чему двоструки регистар. Друго питање које се намеће, јесте питање услова: предузеће се уписује у судски регистар за обављање спољнотрговинског пословања у оквиру своје одређене делатности, па се тек накнадно приликом уписа у спољнотрговински регистар траже потребни прописани услови. Уколико предузеће добије решење којим се одбија захтев за упис, оно остаје уписано у судском регистру за обављање послова спољнотрговинског промета. Иако не може фактички обављати ове послове јер није уписано у регистар код надлежног министарства, ипак таква ситуација ствара заблуду код заинтересованих субјеката који се поуздају у истинитост судског регистра као јавне књиге. Обавеза достављања решења о извршеном упису права на обављање послова спољнотрговинског промета од стране надлежног министарства суду код кога је предузеће или друго правно лице уписано у регистар ради улагања у исти, не постоји, чиме се крши једно од основних начела судског регистра: начело истинитости а с њим у вези и начело јавности, нарочито с обзиром на чињеницу да је важност тога решења ограничена и да се мора обнављати сваке године. Начело јавности се донекле обезбеђује тиме што је прописано да се решење о извршеном упису у регистар права за обављање послова спољнотрговинског промета, решење о променама у том регистру и решење о брисању из регистра, објављују у "Службе-

ном листу СРЈ". Међутим, неусклађеност између података у судском регистру и регистру права за обављање послова спољнотрговинског промета може довести до заблуде.

Осим тога, док се упис у судски регистар врши према месту седишта правног лица, упис права на обављање послова спољнотрговинског промета врши се на једном месту за сва правна лица без обзира на њихово седиште - у Министарству за спољну трговину, што представља додатно оптерећење за предузећа која немају седиште у Београду.

Намеће се питање да ли је неопходно постојање двоструког регистра. Условне које предузећа и друга правна лица морају да испуњавају може да провери и регистарски суд. Једно од могућих другачијих решења било би да се упис права за обављање спољнотрговинских послова врши у судски регистар, а примерак тог решења доставља надлежном министарству ради вођења евиденције и друге потребе министарства, чиме би се убрзао и донекле поједноставио поступак уписа (који ни у суду није нимало једноставан, нарочито за предузећа која врше пререгистрацију ради усаглашавања са одредбама Закона о предузећима) и спречило ограничавање слободе трговине кроз "уситњавање" административног поступка. Међутим такво решење повлачи за собом питање таксе која се плаћа министарству при подношењу захтева, која није мала и која иде у савезни буџет.

Ради поједностављења и убрзања административног поступка уписа неопходно је и да савезна управа прати и примењује савремена техничка достигнућа и у том смислу изврши компјутеризацију свога пословања. Потреба за компјутеризацијом се намеће због повећања административних послова код поступка уписа права за обављање спољнотрговинског пословања. Садашње стање је такво да се стручни људи у ресорном министарству уместо да решавају проблеме из праксе и изналазе најповољнија решења, баве прегледањем да ли је приложена потребна документација, односно да ли постоји доказ за компјутер, сто, столице, плаћене ПТТ услуге и друго, и доношење типских решења у којима се практично само мења назив предузећа и датум.

Оно што изгледа највише оправдава двоструку регистрацију је свакако посебна такса која се плаћа за упис и која није мала. Уколико постоји потреба за дуплим регистровањем, онда га треба поједноставити и убрзати. Компјутеризација би олакшала и убрзала поступак уписа али би од великог значаја било и повезивање у мрежу са регистарским судом, и другим органима која дају дозволе, мишљења и одобрења за обављање појединих увозних и извозних послова.

Временско ограничење уписа - потреба обнављања уписа

Најновијим изменама предвиђено је временско ограничење трајања решења о упису права на обављање послова спољнотрговинског промета и то на годину дана од дана доношења решења. Оваква регулатива своди упис у регистар код надлежног министарства на ниво дозволе. Предузеће може обављати послове спољ-

нотрговинског промета само за период за који је добило решење. По истеку важности донетог решења о упису, предузеће подноси нови захтев, са истим доказима ради добијања новог решења за наредних годину дана, уз поновно плаћање прописане таксе чија ће се вредност сигурно ревалоризовати. Осим тога, временским ограничавањем уписа, крше се основна начела регистра као јавне књиге трајног карактера и ствара се правна несигурност код самих уписника и код трећих лица који треба да проверавају сваке године да ли су њихови партнери уписани у регистар права за обављање ових послова.

Стиче се утисак да уписивање у регистар код надлежног министарства на овај начин има једино за циљ уплату таксе и пуњење буџета. Много ефикасније би било решење да се предузећа трајно уписују, а евентуално уз обавезу да једном годишње морају да обнове документацију која је прописана ради доказивања да и даље испуњавају прописане услове. Временско ограничење уписа створиће велико оптерећење како за само министарство тако и за предузећа која су и онако изложена великим административним формалностима почев од пријављивања спољнотрговинског посла преко разних дозвола и сагласности које морају да прибављају.

Осим тога, ово ограничење приморава предузећа да прво обезбеде спољнотрговински посао па тек кад исти треба да се реализује приступају упису у регистар код надлежног министарства.

Сигурно је да овакво регулисање има и своје оправдање из већ раније наведених разлога, али је такође сигурно да треба тражити и нека адекватнија решења.

Услови за упис

На основу члана 5а ЗСП, савезни министар за спољну трговину прописао је Упутство о томе шта се сматра одговарајућим уређајима и опремом и доказима који се подносе за упис у регистар права за обављање спољнотрговинског послова. Према овом Упутству, одговарајућим уређајима и опремом сматрају се радни сто, најмање три столице, телефонски апарат, факс апарат, компјутер, ормар за држање документације. Иако прописивање ових услова изгледа непотребно, ипак је пракса наметнула потребу за таквим регулисањем, с обзиром да многа предузећа која су се до сада бавила спољнотрговинским пословањем нису имала чак ни столицу, а камоли осталу потребну опрему, а често су се послови извоза и увоза робе велике вредности обављали само путем телефона из спаваће собе.

Пословни простор предузећа које обавља спољнотрговинску делатност не може бити мањи од 30 м². Овакво прописивање одговарајуће опреме, уређаја и величине пословног простора, последица су потребе да се заведе ред у погледу минималних услова пословања спољнотрговинских предузећа ради побољшања квалитета пословања самих предузећа и ради чувања угледа земље у пословању са страним партнерима.

У најновијим изменама овог Упутства, додат је још један захтев који је успорио поступак уписа спољнотрговинских предузећа, а то је уплата износа од 10.000 ДЕМ на девизни рачун код овлашћене банке. Овај износ је практично депозит који предузеће не може да користи за време важења решења о упису.

Предузеће мора имати најмање три запослена радника. Овај услов је оправдан са становишта стварања услова за отварање нових радних места и запошљавање. Међутим, поставља се питање која три радника, које струке. Ово питање је остало недоречено што даје могућност власнику предузећа да изигра ову одредбу и смањује квалитет пословања

Неопходно је да се ове одредбе допуне у смислу прецизирања о стручности радника запослених у предузећу, с обзиром да се ради о спољнотрговинском пословању за чије обављање је потребна одговарајућа стручност, а што би допринело квалитету обављања спољнотрговинских послова. Ако обућарску радњу не може отворити власник који нема запосленог обућара, онда се поставља питање да ли спољнотрговинске послове може да обавља нестручно лице. Шта би се десило када у болницама не би радили лекари. Област спољнотрговинског пословања регулисана је поред Закона о спољнотрговинском пословању и великим бројем пратећих прописа донетих ради извршавања овог закона, затим Законом о страним улагањима, Законом о хартијама од вредности, Законом о девизном пословању и великим бројем пратећих прописа донетих на основу овог Закона, а да не помињемо да је ради преговарања и закључења уговора потребно добро познавање Закона о облигационим односима, међународних уговора, обичаја и узанси. Такође је потребно добро познавање финансијског пословања и послова платног промета са иностранством, као и стручно знање из одређене области привреде у зависности која роба или услуге су предмет спољнотрговинског промета. Ова област је веома сложена и захтева одређену стручност, па се не може олако прихватити могућност запошљавања радника који не поседују потребну стручност и знање. Чињеница је да ће свако предузеће које жели да буде успешно у свом пословању водити рачуна о стручности људи које запошљава и својим статутом или другим актом то и прописати. Међутим, досадашња пракса наших предузећа указује на чињеницу да је било много и оних других, који сматрају да је довољно договорити се са страним партнером о куповини робе, а последица таквог договора је била немогућност наплате потраживања или кажњавање од стране инспекцијских органа због непознавања прописа и нестручног пословања. Из ових разлога потребно је прописати да бар један радник испуњава минималне услове који су потребни за обављање послова спољнотрговинског промета.

Један од услова који је можда изазвао чуђење је и обавеза да предузеће користи ПТТ услуге. Опште је позната појава да код једног броја приватних предузећа као корисник ПТТ услуга се не појављује предузеће, већ власник као физичко лице. Сигурно су многи привредници били у ситуацији да врло тешко могу доћи до телефона неких предузећа са којима желе да послују, јер немају пријављене телефоне на име предузећа, а име власника и његова адреса на којој се води телефон

често није познато. У циљу јавности рада и транспарентности спољнотрговинских предузећа, нормално је да предузеће као правно лице, има своју телефонску линију. Из тих разлога је прописана обавеза да се достави доказ практично о увођењу телефона на име фирме, односно доказ о измиреној претплати за претходни месец за предузећа која имају телефон (или телефоне) уведен на име фирме.

Полагање девиза на рачун

Посебне полемике и незадовољство код привредника, изазвала је обавеза полагања девиза на девизни рачун.

Не само да је то услов за упис у регистар права за обављање послова спољнотрговинског промета, већ је извршено и условљавање обављања посла односно подношење увозних и извозних пријава са полагањем девиза на девизни рачун. Иако је крајњи рок уписа предузећа, која су уписана у судски регистар пре 18. августа 1999. године, 31. децембар 1999. године, ниједно предузеће не може да изврши ниједан спољнотрговински посао док се предходно не упише у регистар код надлежног министарства, односно док не положи прописани девизни износ.

Питања која се најчешће постављају у пракси су следећа:

- како предузеће да дође до потребних девиза
- каква је сврха за предузеће од положених девиза које не може да користи
- какав третман треба да имају ове девизе с обзиром да ће банка односно држава моћи да користи положене девизе
- ко гарантује за обезбеђење положеног износа
- уколико је оправдано полагање девиза, да ли треба правити разлику у износу положених девиза за мала и велика предузећа

Прво питање које се поставља јесте како обезбедити девизе. За предузећа која су се и до сада бавила спољнотрговинским пословањем то не треба да представља велики проблем. Међутим, проблем постоји за предузећа која се тек оснивају или тек почињу да се баве спољнотрговинским пословањем. Јединствено девизно тржиште у пракси не функционише - до потребних девиза се не може доћи куповином код банке, нити се може добити кредит од банке. Предузећу остаје да набави потребне девизе куповином на "слободном тржишту", противно важећим девизноправним ограничењима из Закона о девизном пословању, по "тржишном" курсу који је много неповољнији од званичног, или да изврше позајмицу код предузећа која се баве давањем девизних зајмова уз неповољне услове обезбеђења (хипотека на непокретности). Један од начина може бити и прибављање потребних девиза од корисника послова спољнотрговинског промета (предузећа чија ће се роба и услуге извозити). У сваком случају, остављено је предузећима и другим правним лицима да се сами сналазе, што је неприхватљиво. Ако се законом прописује нека обавеза за правне субјекте онда се свакако мора предвидети и могућност извршавања те обавезе. Једно од решења би могло бити везано за упис и продају ак-

ција у контексту процеса акционарства и приватизације. На овај начин предузеће би могло на легалан начин да обезбеди девизе које су му потребнее ради уписа права на обављање послова спољнотрговинског пословања.

Друго питање које се поставља везано је за (не)могућност коришћења прописаног износа који се полаже код овлашћене банке. Предметни износ представља неку врсту депозита или гаранције и не може се користити нити смањивати све док се предузеће бави спољнотрговинским пословањем, односно док је уписано у одговарајући регистар. Практично то је "мртав капитал" за предузеће и много би ефикасније било прописати да се може користити за обављање спољнотрговинских послова али да на крају године предузеће мора имати овај износ на девизном рачуну.

Питање које се надовезује на предходно јесте питање третмана обавезног девизног износа. Очигледно је да ће ове девизе које не може да користи предузеће, моћи да користи банка односно држава, па се поставља питање камате на ова средства, посебно с обзиром на чињеницу да их предузеће не може користити и да се ради о једној врсти депозита, што није регулисано најновијим изменама и допунама ЗСП.

Такође наведеним законским одредбама није регулисано питање гаранције за ове девизе. Да ли ће предузећа и друга правна лица моћи заиста да подигну те девизе са рачуна онда када буду брисана из регистра (да их користе вероватно неће моћи, јер брисањем из регистра губе право на обављање спољнотрговинских послова, а плаћање девизама у земљи је забрањено). С обзиром да према важећим девизним и спољнотрговинским прописима, предузећа и друга правна лица су дужна да остварене девизе држе на девизном рачуну, ово питање за сада нема одговора а до првог практичног решења треба чекати бар годину дана. Привредници се зато с правом прибојавају да се не понови прича са девизним штедишама.

Из самих одредаба ЗСП се не види сврха обавезног полагања ових девиза код овлашћене банке, али ако је то заиста оправдано, поставља се питање због чега је одређен једнак износ за сва предузећа и друга правна лица која се баве овим пословима. Сигурно је да има малих предузећа за које је овај износ велики а има и оних великих која закључују велике послове са великим износима, и за које износ од 10.000 ДЕМ представља безначајну ставку, па би и у том смислу требало дати нека адекватнија решења.

Пријављивање спољнотрговинских послова

Пријављивање спољнотрговинских послова врши се на основу Одлуке о начину подношења пријава о закљученим спољнотрговинским пословима и подацима које садрже обрасци тих пријава ("Службени лист СРЈ", бр.55/99).

Пријаве за обављање конкретних спољнотрговинских послова не подnose се више од 1.октобља 1999. надлежној филијали Народне банке Југославије, већ Савезном министарству за спољну трговину. Пријаве могу подносити правна лица ко-

ја су уписана у регистар код надлежног привредног суда, и такође у регистар права за обављање спољнотрговинског пословања који води ово министарство. Пријаве подносе и предузетници који су уписани у одговарајући регистар код надлежног општинског органа. Предузетници за увоз робе за сопствену производњу и за извоз сопствених производа подносе захтев за одобрење обављања појединачног посла спољнотрговинског промета за своје потребе. Они могу подносити пријаве за извршење конкретног појединачног посла увоза и извоза без уписа у регистар код Савезног министарства за спољну трговину, с тим што уз пријаву подносе на увид и одобрење тог министарства.

Оно што је карактеристично код ових измена везаних за пријављивање спољнотрговинских послова, а што може довести до забуне, јесу с једне стране рок за упис предузећа у регистар права за обављање спољнотрговинског пословања, а с друге стране рок после кога се не прихватају пријаве за обављање спољнотрговинских послова од стране предузећа која нису извршила упис у овај регистар. Крајњи рок за упис права за обављање спољнотрговинског пословања који се води код Савезног министарства за спољну трговину, јесте 31.децембар 1999.године. С друге стране, без обзира на овај рок, пријаве за обављање спољнотрговинских послова могу се подносити и прихватати од 1. октобра 1999., само уколико је овај упис већ извршен. То практично значи да предузећа која нису још извршила овај упис, не могу да обављају ове послове, односно послове увоза и извоза

Овде се намеће још једно питање, везано за усаглашавање уписа предузећа и других правних лица у судски регистар са одредбама Закона о предузећима. Овде је такође као крајњи рок предвиђен 31. децембар. Намеће се питање шта ће бити са предузећима која буду чекала крајњи рок за ово усаглашавање, па тек онда с тим у вези буду донела одлуку о обављању спољнотрговинских послова. Такође се намеће питање да ли се овај рок може применити на предузећа која су уписана у судски регистар за обављање унутрашњег промета, па накнадно донесу одлуку да ће се бавити и спољнотрговинским пословањем.

Међутим, постоји одређени број послова за које се не подносе пријаве и који су таксативно наведени у Уредби о утврђивању спољнотрговинских послова за које се не поднесе пријаве "Службени лист СРЈ", бр.55/99.

Казнене одредбе

Обављање спољнотрговинског пословања без уписа у прописани регистар представља привредни преступ за који је предвиђена новчана казна за правно лице у износу од 60.000 до 600.000 нових динара и за одговорно лице у износу од 4.000 до 40.000 динара (члан 93. Став 1 и 2, тачка 1. ЗСП), сем у случајевима прописаним овим законом када се спољнотрговинско пословање може обављати и без уписа у овај регистар.

Предузеће и друго правно лице може без уписа у регистар за обављање послова спољнотрговинског промета пружати услуге страним лицима у Југославији

у оквиру делатности коју обавља, а у иностранству може пружити услуге монтаже опреме коју извози (члан 8. ЗСП). Такође, предузеће и друго правно лице могу без уписа у регистар за обављање спољнотрговинског промета вршити појединачне послове спољнотрговинског промета за своје потребе, односно обављати послове спољнотрговинског промета у вези са његовом делатношћу, а на основу одобрења надлежног савезног органа, односно Савезног министарства за спољну трговину (члан 9. ЗСП). Обављање ових послова без одобрења надлежног органа, такође представља привредни преступ за који су прописане наведене казне.

Привредни преступ ће постојати и ако предузеће и друго правно лице не поднесе пријаву о закљученом спољнотрговинском послу, пријаву о раскиду, односно другом начину престанка спољнотрговинског посла. Неподношење наведене пријаве у прописаном року од 30 дана од дана закључења спољнотрговинског посла, односно подношење после тога рока представља блажу повреду за коју је предвиђена новчана казна за прекршај из члана 97 ЗСП, и то у износу од 12.000 до 120.000 нових динара за правно лице и 600 до 6.000 нових динара за одговорно лице.

Поред новчане казне, за наведене привредне преступе, Закон предвиђа као заштитну меру и изрицање забране вршења спољнотрговинског пословања у трајању од шест месеци до 10 година, као и заштитну меру одузимања предмета који су били намењени за извршење привредног преступа или који су настали извршењем привредног преступа.

Закон такође предвиђа и да ће се новчаном казном од 45.000 до 450.000 нових динара казнити банка ако у року од три дана од дана смањења износа средстава на девизном рачуну предузећа и другог правног лица о томе не обавести надлежни савезни орган (члан 93а). За ове радње казниће се за привредни преступ и директор банке, односно лице са посебним овлашћењима и одговорностима у банци, новчаном казном од 3.000 до 30.000 нових динара.

Губитак права за обављање спољнотрговинског пословања

Према одредбама Закона о спољнотрговинском пословању, предузеће или друго правно лице може изгубити право за обављање спољнотрговинског пословања на два начина: 1. забраном вршења спољнотрговинског пословања од стране суда и 2. губитком права на упис у регистар код надлежног министарства.

1. Забрану вршења спољнотрговинског пословања може изрећи суд у случају кажњавања предузећа или другог правног лица за извршени привредни преступ, у трајању од шест месеци до десет година. Ова забрана је предвиђена Законом као једна посебна врста санкције односно заштитне мере, поред новчане казне и одузимања предмета који су били намењени за извршење привредног преступа или који су настали извршењем привредног преступа. Изрицање забране од стране суда везано је за изрицање новчане казне за извршени привредни преступ, и то за све преступе из члана 93. ЗСП.

2. Међутим, с обзиром на чињеницу да се, и поред законске регулативе, судови врло ретко опредељују за такву врсту мере, најновијим изменама Закона предвиђено је и да надлежно министарство може лишити предузеће или друго правно лице права вршења спољнотрговинског пословања брисањем из регистра у одређеним случајевима.

Осим тога, с обзиром да је важност решења о упису права за обављање спољнотрговинских послова ограничена на годину дана, то произилази да уколико предузеће не обнови захтев за упис у регистар, неће имати више право за обављање спољнотрговинских послова и неће бити уписано у регистар.

Предузеће које је већ уписано биће брисано из регистра у два случаја:

1. ако је пресудом надлежног суда више од два пута у последње две године кажњено за привредни преступ из члана 93. и 94. Овог закона и члана 119. и 120. Закона о девизном пословању,

2. ако на свом девизном рачуну код овлашћене банке има износ мањи од 10.000,00 ДЕМ.

Ова одредба би требало да утиче на предузећа да код обављања девизних и спољнотрговинских послова поштују законске одредбе, уколико надлежно министарство буде правилно информисано. У том смислу, у изменама које су ступиле на снагу 18.08. 1999. године, убачен је нови члан (92г) којим се прописује обавеза за судске органе за достављање такве пресуде. Надлежни суд доставиће надлежном савезном органу правоснажну пресуду, у року од 30 дана од њене правоснажности, којом је предузећу и другом правном лицу изречена казна за привредни преступ због повреде оредаба овог закона, односно Закона о девизном пословању. Да ли ће суд редовно извршавати ову своју обавезу, показаће пракса. Ово достављање би било много једноставније да се упис права на спољнотрговинско пословање врши у судски регистар. У случају уписа у регистар код надлежног министарства, можда би ефикаснија мера била да предузеће приликом обнављања уписа достави потвду од суда да у предходном периоду није било кажњавано за предвиђене привредне преступе.

Такође је прописана обавеза за овлашћену банку код које предузеће и друго правно лице држи прописана девизна средства, да најкасније у року од три дана од дана смањења износа тих средстава обавести надлежни савезни орган.

О брисању из регистра предузећа и другог правног лица, надлежно министарство доноси решење. Против овог решења предузеће нема право жалбе, али може покренути управни спор пред Савезним судом.

У случају брисања предузећа из регистра права за обављање спољнотрговинског пословања, поновни упис се не може извршити пре истека рока од једне године од дана брисања тог права из регистра. Ова одредба је прилично непрецизна у погледу тога да ли се ради о поновном упису истог предузећа или о упису предузећа истог власника односно оснивача. Поставља се питање да ли треба дозволити упис у регистар права за обављање спољнотрговинског пословања новог предузећа чији је власник или оснивач истовремено власник или оснивач предузећа које је

брисано из овог регистра. Ово би требало прецизирати, с обзиром на изражену појаву да власник или оснивач једног предузећа које има ненаплаћена потраживања из иностранства или је кажњено више од два пута за наведене привредне преступе, може према садашњим прописима без проблема затворити то предузеће и основати ново (у суштини потпуно исто, али са новим именом и евентуално новом адресом), и тако новоосновано предузеће уписано у судски регистар уписати и у регистар права за обављање спољнотрговинског пословања, изигравајући тако одредбу која забрањује поновни упис предузећа пре протекла рока од једне године.

Завршна разматрања

Пракса кроз примену најновијих решења Закона о спољнотрговинском пословању треба да покаже колико су исти оправдани и шта у њима треба дорадити или изменити. Такође, пракса надлежног министарства и пракса самих предузећа у погледу њиховог сналажења да се прилагоде новим решењима треба да одговоре на питања шта ће бити у случају када предузеће које је уписано за обављање послова спољнотрговинског промета у судски регистар, не поднесе благовремено захтев за упис тога права код надлежног министарства из простог разлога што не успе да оствари појединачну квоту за производ чијим се увозом бави јер је квота у целини исцрпљена до краја рока предвиђеног за подношење захтева за упис, а успе да то оствари после тог периода и тада жели да изврши упис у регистар код надлежног министарства. Наиме, чињеница је да предузећа због великог износа таксе и девизног депозита који треба да уплате као и због ограниченог временског трајања уписа, желе да иду на сигурно и подносе захтев за упис у овај регистар само уколико је обезбеђен конкретни спољнотрговински посао, односно када роба коју увозе већ чека на граници. С обзиром да увоз не могу да изврше без пријаве надлежном министарству, а пријаву не могу да поднесу без уписаног права за обављање послова спољнотрговинског промета, поставља се питање да ли су дата законска решења најадекватнија. Предузећа која не изврше упис у регистар код надлежног министарства до 31. децембра 1999. године, односно до евентуално продуженог рока неће моћи да изврше више тај упис, значи да им се ускраћује могућност да остваре своје право на обављање ових послова што сигурно није у интересу државе. Друго питање је везано за предузећа која су уписана у судски регистар али не за обављање спољнотрговинских послова, али желе накнадно да прошире своје пословање и на ову област. Одредба да је предузеће дужно да у року од 30 дана достави надлежном министарству решење регистарског суда о насталим променама, није довољно јасна па се не може са сигурношћу рећи да ли се може применити на ове случајеве.

Осим наведеног, постоји и потреба одбијања уписа предузећа која имају ненаплаћена потраживања са иностранством:

Изговор предузећа да је до ненаплате дошло због услова санкција не може се толерисати. Потребно је извршити селекцију: привредници који нису способни да наплате извршени извоз не треба ни да извозе. На овај начин би се спречио одлив девиза из земље а привредници приморали да повећају стручност и квалитет свога пословања, с обзиром да се у већини случајева код "ненаплаћених" потраживања ради о наплати која остаје ван земље, не уноси се у земљу, на који начин се под изговором "санкција" изигравају домаћи спољнотрговински и девизни прописи. Чињеница је да је и због негативног односа светске заједнице према нашој земљи пословање наших привредника знатно отежано, али то може бити само још један разлог више да се већа пажња обрати квалитету пословања. С друге стране не може се сваки промашај приписивати "санкцијама".

Из тог разлога, с обзиром на временску ограниченост уписа у спољнотрговински регистар, један од услова требало би да буде и извештај о пословању из предходне године, наравно то не би важило за предузећа у оснивању или која се раније нису бавила спољнотрговинским пословањем. Девизни депозит од 10.000 ДЕМ није довољна гаранција.

Временско ограничење уписа без провере резултата пословања може довести до злоупотребе права на регистрацију - оснивач предузећа које има ненаплаћена потраживања или неизмирене дугове у земљи, затвориће презадужено предузеће и у складу са законом основати ново, уз поновни упис у судски регистар и упис у спољнотрговински регистар.

Према важећој правној регулативи, оснивање предузећа је слободно и дозвољено сваком физичком и правном лицу, али правна радња оснивања мора бити у складу са основним начелима правног поретка који је саставни део јавног поретка.⁶⁾ Злоупотреба права на оснивање предузећа и упис у судски регистар као и упис у спољнотрговински региастар не може се толерисати већ се мора спречити одређеним мерама. Правна радња уписа када се посматра издвојено, сама за себе, биће у потпуности у складу са законом, ако су испуњени услови уписа прописани Законом о спољнотрговинском пословању. Међутим, шире посматрано са становишта циља због кога је ово право на упис а тиме и обављање спољнотрговинског пословања признато титулару као и са становишта целовитости девизног и спољнотрговинског пословања, ненаплата извоза је недозвољена радња⁷⁾, па се гашење једног предузећа и оснивање новог од стране истог оснивача у случају ненаплаће-

6. Правно становиште Одељења за привредне спорове Вишег привредног суда у Београду, заузето 28.07.1999, Правни информатор, 9/99. Према овом правном становишту, приликом одлучивања о пријави за упис предузећа, регистарски суд је у обавези да по службеној дужности од подносиоца пријаве за упис закључком тражи да у оснивачки акт унесе одредбу о солидарној одговорности новооснованог предузећа за обавезе оснивача настале до момента уписа оснивања предузећа до висине уписа, а ради спречавања злоупотребе у случају презадуженог предузећа које се гаси а његов оснивач оснива ново предузеће оштећујући тиме повериоце. Аналогно томе, слична правила на којима је засновано ово становиште, могу се применити и код спречавања злоупотреба код уписа у спољнотрговински регистар.

ног извоза може сматрати незаконитом радњом, усмереном на изигравање прописа. Обавеза уписа у спољнотрговински регистар и временско ограничење важности уписа могли би да допринесу да се спречи изигравање прописа на овај начин и да се предузећима, која из неоправданих разлога нису извршила наплату извршеног извоза у предходном периоду односно нису предузела све мере потребне ради реализације наплате, ускрати право на упис у спољнотрговински регистар док не изврше наплату, сем у изузетним случајевима као што су ненаплата услед дејства више силе или уколико се води судски или арбитражни спор ради наплате ино-потраживања, и слично.

Полазећи од потребе прецизнијег регулисања неких питања која су овде поменута, а да не би долазило до произвољних тумачења, одредбе везане за регистар права за обављање послова спољнотрговинског промета би требало допунити у том смислу, директно у закону или посебно кроз уредбу (или други пратећи пропис) која би ближе регулисала поступак уписа у спољнотрговински регистар, аналогно таквој уредби која постоји код уписа у судски регистар.

(чланак примљен 16. XI 1999.)

Radmila Bosanac
Senior Counselor, Federal
Foreign Exchange Inspectorate

PRO and CONTRA of the Latest Legal Solutions Regarding Entry Into the Registry of Rights for Carrying out Activities in Foreign Trade

Summary

The importance of foreign trade for a country necessitates special regulation of the conditions which have to be met by companies dealing in foreign trade in order to be allowed to engage in foreign trade. This matter has been the subject of the latest changes in the Law on Foreign Trade regulating also, in addition to the entry into the court registry, obligatory entry into a special registry of rights for carrying out foreign trade activities with the Federal Ministry for Foreign Trade. Companies and other legal entities are entitled to be entered into this registry provided they have met the conditions prescribed by the law: business offices of certain size and specific equipment, certain number of employees, depositing certain amount of foreign exchange with an authorized bank. On the

7. Наплата извезене робе мора се извршити у законском року од 60 дана на основу члана 24. Закона о девизном пословању.

basis of application accompanied with prescribed documentation, the competent ministry issues a decision on entry into the registry with term of validity of one year from the date of issue. Such legal solutions raise the question of their justification and a need to be revised and more precisely defined.

Key words: *court registry, registry of rights for carrying out foreign trade activities, conditions for entry into the registry of the competent ministry, application for entry, resolution on entry, regulation and deregulation, registry of foreign trade deals.*